

ПРОРОЧЕСТВО МОШЕ

נבואת משה רבינו - דף מקורות

Рамбам, Законы основ Торы, гл. 7

רמב"ם הלכות יסודי התורה, פרק ז'

1. Одна из основ веры – знать, что Бог дает людям пророчество; и получить пророчество может лишь большой мудрец, человек очень сильной воли, такой, что вожделение никогда не побеждает его ни в какой ситуации, но он контролирует вожделения силой своего разума, человек, имеющий очень широкие познания. Тот, кто обладает всеми этими качествами и совершен физически, – когда проникнет в *pardes* и займется этими великими и далекими темами, и достигнет в них истинного понимания, и будет освящаться и отстраняться от путей обычных людей, идущих за соблазнами времени, и подстегивает себя, и приучит себя к тому, чтобы у него не было ни единой мысли о ненужных и пустых вещах..., и он станет другим человеком, и сам поймет, что отныне он – не такой, как раньше, а возвысился над уровнем других мудрецов: как сказано о Шауле, "...и будешь пророчествовать с ними, и станешь другим человеком" (Шмуэль1, 10:6).

2. Существуют разные уровни пророчества: так же, как в мудрости один человек мудрее другого, так и в пророчестве – один пророк более высокого уровня, чем другой. Но все видят пророчество либо во сне, либо в ночном видении, или же днем, после того как нападет на них оцепенение; как сказано: "В видении явлюсь ему, во сне буду говорить с ним" (Бемидбар 12:6). И у всех пророков в момент пророчества содрогаются их члены, и телесная сила ослабевает, и восприятие реальности затуманивается, и их сознание освобождается, чтобы понять увиденное; как сказано об Аврааме, "И вот, ужас и мрак великий обрушивается на него"; и как сказано о Даниэле: "И сознание мое восстало на меня, и силы покинули меня" (Даниэль 10:8).

3. То, что раскрывается пророку в пророческом видении, сообщается ему в виде иносказания, но в его сознании сразу запечатляется объяснение этих притч и аллегорий, так что он понимает смысл пророческого видения, как например, лестница, которую видел праотец Яаков, с ангелами, поднимающимися и опускающимися по ней – это иносказание о царствах, которые поработали евреям; или животные, которых видел Йехезкель, или кастрюля, переливающаяся через край, и палка из миндаля, которые видел Йирмеяу, или свиток, увиденный Йехезкелем, или амфора, которую видел Захария. И так же другие пророки: некоторые сообщают и аллегорию, и ее смысл, подобно этим; а некоторые передают только значение увиденного. И иногда – только пересказывают видение без объяснения, как некоторые видения Йехезкеля и Захарии. Но всем пророчество приходит в форме притч и аллегорий.

4. Пророки не получают пророчество в любой момент, когда захотят, – но сосредотачиваются и погружаются в радость и благодущие, и уединяются, так как нельзя получить пророчество ни в состоянии раздражения, ни в состоянии лени, а только в радости. Поэтому "ученики пророков", желая получить пророчество, слушали игру музы-

מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן וכו' ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים כמו שנאמר בשאול והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר.

הנביאים מעלות מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו כך נבואה נביא גדול מנביא, וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום אחר שתפול עליהן תרדמה כמו שנאמר במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, וכולן כשמתנבאים אבריהן מזדעזעין וכח הגוף כשל ועשתנותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שנאמר באברהם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, וכמו שנאמר בדניאל והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח.

הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה דרך משל מודיעין לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה וידע מה הוא, כמו הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו והוא היה משל למלכות ושעבודו, וכו' וכן שאר הנביאים, מהם אומרים המשל ופתרונו כמו אלו, ויש שהם אומרים הפתרון בלבד, ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון כמקצת דברי יחזקאל וזכריה וכולן במשל ודרך חידה הם מתנבאים.

כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה, לפיכך בני הנביאים לפנייהם נבל ותוף וחליל וכנור והם מבקשים הנבואה וזהו שנאמר והמה מתנבאים כלומר מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו

кальных инструментов; об этом сказано: "и они пророчествуют" – то есть идут по пути пророчества, пока станут пророчествовать, подобно тому, как говорят: "такой-то растёт".

6. Все сказанное – это путь получения пророчества для всех пророков, от первых до последних, кроме нашего учителя Моше, которого называют учителем всех пророков. В чем разница между пророчеством Моше и всех остальных пророков? Все пророки получают информацию во сне или видении, а Моше – наяву и стоя, как сказано: "И войдя в Шатер Собрания, чтобы говорить с Ним, Моше услышал голос, обращающийся к нему". Все пророки получают пророчество через ангела; поэтому то, что они видят, приходит в форме притч и аллегорий. А Моше – без посредства ангела, как сказано: "Устами к устам Я разговариваю с ним". И сказано: "И говорил Бог с Моше лицом к лицу", и сказано: "и он видит образ Бога" (там же); то есть, тут нет иносказания, Моше воспринимает информацию, как она есть, без аллегорий и притч; Об этом свидетельствует Тора: "В видении, а не загадками" (там же), то есть, получает пророчество не в виде аллегорий, а ясно. Все пророки испытывают страх и теряют силы. А наш учитель Моше не так; о нем сказано: "...как человек говорит со своим другом": как не пугается человек, услышав слова товарища, так и Моше силой своего сознания мог понять пророчество, оставаясь при этом самим собой. В отличие от других пророков, которые не получают пророчество в любое время, наш учитель Моше облачался в *ruach akodesh* в любое нужное ему время, и получал пророчество; ему не нужно было специально настраиваться и подыскивать удобное время, так как он был постоянно настроен и готов, подобно ангелам-служителям. Поэтому он получал пророчество в любой момент, как сказано: "Подождите, я послушаю, что прикажет вам Всевышний" (Бемидбар 9:8). И это обещал ему Господь, как сказано: "Иди, скажи им: ступайте в свои шатры. А ты тут оставайся со Мной". Отсюда учат, что все пророки, по окончании пророчества, возвращаются в «свои шатры», то есть к нуждам своего тела, как обычные люди; поэтому не отдаляются от своих жен. А Моше не вернулся к своему изначальному "шатру"; поэтому отделился от своей жены навсегда, и от всего, подобного тому, и его сознание привязалось к Оплоту миров, и его лицо никогда не прекращало светиться; и он освятился, подобно ангелам.

כמו שאתה אומר פלוני מתגדל.

כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממושה רבינו רבן של כל הנביאים, ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו, כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו, ונאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, ונאמר ותמונת ה' יביט כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן הוא שהכתוב אומר כאשר ידבר איש אל רעהו כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם, כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכיין דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ובזה הבטיחו האל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלים שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים.

Рамбам, Законы основ Торы, гл. 8

1. Народ Израиля поверил в пророчество Моше не из-за знамений, которые тот делал: ведь у того, кто верит на основании знамений, остается в сердце сомнение, потому что знамение можно совершить при помощи колдовства. А все чудеса, которые Моше явил в пустыне, были сделаны по необходимости, но не для того, чтобы доказать, что он пророк. Нужно было уничтожить египтян – рассек море и утопил их в нем; когда мы нуждались в пище, спустил для нас *ман*; когда мы жаждали, добыл воду из камня; когда против него восстало сообщество Кораха, их поглотила земля. И так все остальные чудеса. Когда же народ поверил Моше? Во время Синайского Откровения, когда наши собственные глаза видели, а не чужие, и наши собственные уши слышали, а не кто-то пересказал нам, тот огонь и те голоса, и языки пламени. И он подходит к туманному облаку, и Голос говорит с ним. И мы слышим:

רמב"ם הלכות יסודי התורה, פרק ח

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי שאפשר שיעשה האותות בלש וכושר, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר

"Моше, Моше! Иди, скажи им так и так". И также сказано: "Лицом к лицу говорил Господь с вами". И еще сказано: "Не с отцами нашими заключил Господь этот союз, а с нами". Откуда видно, что именно Синайское Откровение было несомненным доказательством истинности его пророчества? Сказано: "Вот Я прихожу к тебе в толще облака, чтобы народ мог слышать, как я говорю с тобой, и в тебя они также поверят навсегда". Отсюда ясно, что до того верили в него не абсолютной верой, а такой, которая оставляет место сомнениям.

3. Поэтому, если придет пророк и сделает великие знамения и чудеса, и захочет отменить пророчество нашего учителя Моше – его не слушают, и можно быть уверенным, что все эти знамения – фокусы или колдовство, так как истинность пророчества Моше не основана на знамениях, так чтобы можно было сравнить те и эти знамения. Нет, мы видели собственными глазами и слышали собственными ушами то же, что слышал он. Это похоже на людей, которые засвидетельствовали человеку, видевшему нечто своими глазами, что это не так, как он видел: понятно, что он не станет их слушать, ибо точно знает, что они – лжесвидетели. Поэтому Тора говорит, что даже если сбудется знамение, "не слушай слов этого пророка", потому что он хочет с помощью чудес и знамений отрицать то, что ты видел собственными глазами. А поскольку мы верим знамению только потому, что так заповедал нам Моше, как мы можем принять знамение, направленное против пророчества Моше, которое мы видели и слышали?

ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בבאור שאותן האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ו באזנינו שמענוה כמו ששמע הוא, הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר, לפיכך אמרה תורה שאם באות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצות שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו.

Шмот 19:9

שמות פרק יט פסוק ט

И сказал Бог Моше: «Я приду к тебе в гуще облака, чтобы народ слышал, как Я буду говорить с тобой, и тебе также поверят навсегда».

Рамбан: рабби Авраам (Ибн Эзра) говорит, что среди евреев были люди, для которых пророчество было делом сомнительным. (Ведь), хотя и говорит Писание: «...и поверили в Бога и в Моше, Его раба», - там говорится только: «и увидел Израиль», но не (говорится): «**весь** Израиль». И именно так нужно понимать сказанное ему (евреями): «В этот день мы видели, что (бывает, что) говорит Господь с человеком, и тот остается жить» – а вначале они не верили в это! «Чтобы народ мог слышать, как Я говорю с тобой, - Десять Речений, - и также тебе они поверят навсегда» (значит): поверят, что ты Мой пророк, поскольку отныне поверят в существование пророчества.

И это неверно, поскольку потомство Авраама (никогда) не сомневалось в пророчестве, но приняло веру в него от своих отцов. И ведь Писание уже сказало: «...и поверил народ, и принял», «...и поверил в Бога и в Моше, Его раба». А если (проблема в том, что) там не сказано «**весь** народ» и «**весь** Израиль», - так ведь и здесь не сказано: чтобы слышал **весь** народ».

Мне же представляется верным, что слова: «Вот Я прихожу к тебе» означают, что «ты должен войти в густую тьму» для того, «чтобы народ мог слышать, как Я говорю», и (таким образом) они сами станут Моими пророками, и им не придется верить (услышанному) из

ויאמר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֵלֶיךָ בְּעַב־הָעֲנָן בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיְגַד מֹשֶׁה אֶת דְּבַר־יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל

רמב"ן: בעבור ישמע העם בדברי עמך - אמר ר"א כי היו בישראל אנשים שהיתה להם הנבואה בספק, ואע"פ שכתוב (לעיל יד לא) ויאמינו בה' ובמשה עבדו, שם אמר וירא ישראל, ולא כל ישראל, וזהו שאמרו אליו היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה כא), כי לא היו מאמינים כן מתחלה. וזה טעם בעבור ישמע העם בדברי עמך, עשרת הדברים, וגם בך יאמינו, שאתה נביאי, כי מעתה יתאמת אצלם ענין הנבואה.

ואיננו נכון, כי זרע אברהם לא יסתפקו בנבואה, כי האמינו בה מאבותם. וכבר אמר עוד ויאמן העם וישמעו (לעיל ד לא), ויאמינו בה' ובמשה עבדו (לעיל יד לא), ואם לא אמר שם כל העם וכל ישראל, אף כאן לא נאמר בעבור ישמע כל העם:

והנכון בעיני שאמר, אני בא אליך בעב הענן, שתגש אתה אל הערפל בעבור ישמע העם דברי, ויהיו הם עצמם נביאים בדברי, לא שיאמינו מפי אחרים, כמו שנאמר באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי למען ילמדון ליראה אותי כל הימים, וגם בך יאמינו

чужих уст. Писание говорит об этом: «...когда сказал Бог мне: Собери ко Мне весь народ, и Я сообщу им Мои слова, чтобы они научились трепетать передо Мной все дни». «И также в тебя поверят навсегда», - навечно, во всех поколениях. И если встанет «в среде их пророк или сновидец» (и выступит) против твоих слов – они немедленно опровергнут его, поскольку уже видели собственными глазами и слышали собственными ушами, что ты достиг самой высшей ступени пророчества. И станет им понятен через тебя смысл стиха: «Если будет у вас пророк Бога, в видении Я стану ему открываться, во сне буду Я разговаривать с ним. Не так мой раб Моше – во всем Моем доме (самый) верный он. Лицом к лицу говорю Я с ним». Поэтому и сказал Он: «чтобы народ мог слышать, как Я говорю с тобой», - чтобы услышал, как Я говорю с тобой из огня, «и узнал, что Я – Бог», Который говорит с тобой, и поверили бы они Моим словам, и в тебя (поверили бы) навсегда.

לנצח בכל הדורות, ואם יקום בקרבם נביא או חולם חלום כנגד דברי יכחישוהו מיד, שכבר ראו בעיניהם ושמעו באזניהם שהגעת למעלה העליונה בנבואה, יתברר להם ממך מה שכתוב (במדבר יב ו - ח) אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו, ולכך אמר בעבור ישמע העם בדברי עמך, כי ישמע דברי מתוך האש וידעו שאני ה' מדבר עמך ויאמינו בדברי וגם בך לעולם. וכן מה שאמרו היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה כא), לומר הנה נתקיים הדבר אצלנו בראיית עינינו כאשר היה חפץ אלהים, ומעתה קרב אתה שידענו בך שהגעת למעלה הגדולה ושמע כל אשר אמר ה' אלהינו ושמענו מפיק ועשינו, שכבר נאמנה נבואתך כי היא העליונה על כל הנביאים:

Бемидбар, глава 12, стих 6

במדבר פרק יב פסוק ו'

И сказал: Послушайте-ка Мои слова: Если есть среди вас пророк, то Я, Бог, открываюсь ему в видении, говорю с ним во сне.

ויאמר שִׁמְעוּ נָא דְבַרֵי אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יִדוּר בְּמֹרָאָה אֲלֵי אֲתוּדַע בְּזוֹלָמִם אֲדַבֵּר בּוֹ:

Рамбан: сказано, что с (остальными пророками) Всевышний говорит во сне. Но «не таков Мой раб Моше – во всем Моем доме», - в котором пророки получают пророческие сновидения, - «он – доверенное лицо». Ему известны все Б-жественные качества, и разговариваю Я с ним лицом к лицу; образ, который он видит, невозможно увидеть во сне. А в Сифри (Беалотха, 103) сказано: «и образ Бога он видит – имеется в виду *«вид сзади»*».

רמב"ן: במראה אליו אתודע - לא אמר הכתוב "במראה אליו אראה" אבל אמר "אתודע", והנה הפסוק הזה כפסוק וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי (שמות ו ג), יאמר כי השם הגדול יהיה במראה ובה יתודע אל הנביא, לא בשמו הגדול, כמו שאמר (שם פסוק ג) ושמי ה' לא נודעת. ואמר כי הדיבור יהיה בחלום, ולא כן עבדי משה, כי בכל ביתי אשר בו יראו הנביאים חלומות נאמן הוא ויודע מעצמו כל המדות, ומפה אל פה יהיה לו הדבור מאתי, והתמונה יביט בה לא יראנה בחלום:

Здесь Тора указывает на различие между пророчеством Моше и всех остальных пророков его поколения. Оно уже упоминалось по отношению предыдущим пророкам: «И Я являлся Аврааму...» (как я объяснял выше). И в конце Торы сказано о том же по отношению к тем пророкам, которые придут после него: «И не восстал больше пророк в Израиле, такой, как Моше, которого знал Бог лицом к лицу» (Дварим, 34:10). И во всех этих трех местах имеется в виду одно и то же.

ולשון ספרי (בהעלתך קג) ותמונת ה' יביט, זה מראה אחורים. והנה בכאן למד הכתוב מה בין נבואת משה לנבואת האחרים אשר בדורו, וכבר הזכיר כן בקודמים לו, וארא אל אברהם וגו' כאשר פירשתי, ויזכיר כן בסוף התורה בבאים אחריו, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים לד ז), והענין בכולן שוה'.

Бемидбар, глава 16, стих 29

במדבר פרק טז פסוק כט

«Если они умрут, как умирает всякий человек, и если постигнет их удел всякого человека, значит Бог не посылал меня».

אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא ידוּר עֲלֹזָנִי:

Рамбан: «Если они умрут, как умирает всякий человек» – многие евреи не раз говорили Моше: «Зачем ты вывел нас из Египта», однако эти люди (Корах и его сообщники) были наказаны тяжелее всех остальных, за то, что сказали: «...ты еще своевольно властвовать будешь над нами?!» Тем самым они совершили сразу два преступления: опозорили Учителя и отрицали все, что совершил Бог в Египте и в пустыне, а также отрицали **Синайское откровение, о котором сказано: «И также в тебя поверят навсегда»**, а эти люди сказали, что Моше недостоин того, чтобы властвовать над ними, и что от его власти они получают лишь неприятности. Именно поэтому сказано:

רמב"ן: אם כמות כל האדם ימתון אלה - הנה גם רבים בעם אמרו לו פעמים רבות "למה העליתנו ממצרים", אבל היה העונש על אלה מכל האדם, באמרם כי תשתרר עלינו גם השתרר. כי עשו שתיים רעות, בזו על כבוד הרב, וכפרו בכל מעשה ה' אשר עשה במצרים ובמדבר וגם במעמד הר סיני שנאמר בו וגם בך יאמינו לעולם, והם אמרו שאינו כדאי להשתרר עליהם ולא בא להם על ידו רק רע, ומפני זה אמר

«И стало Моше очень досадно».

ויחר למשה מאד.

Бемидбар, глава 22, стих 31

במדבר פרק כב פסוק לא

«И открыл Бог глаза Билама, и он увидел ангела Бога, стоящего на пути с обнаженным мечом в руке; и склонился, и пал ниц».

Рамбан: Из того, что сказано здесь, можно сделать вывод, что Билам не был пророком. Ведь, будь он пророком, не нужно было бы специально раскрывать ему глаза для того, чтобы он увидел ангела. Писание говорит о «раскрытии глаз» лишь по отношению к людям, не поднявшимся на уровень пророчества, как например, слуга Элиши (Млахим 2, 6:17) и Агарь; к пророкам же такое выражение никогда не применяется. И самого Билама Тора называет: «Билам, сын Беора, колдун». Когда же тот говорит: «...что скажет Бог мне», - он просто называет свое знание будущего при помощи колдовства «словами Бога». Однако в честь Израиля в ту ночь ему явился Сам Бог, а затем он удостоился раскрытия глаз, чтобы смог видеть ангела и говорить с ним; в конце же он достиг уровня «видящего Божественные видения». **И все это было лишь ради народа Израиля и в его честь.**

А вернувшись на родину, Билам снова стал простым колдуном. Именно так говорит Писание, повествуя о его смерти: «И Билама, сына Беора, колдуна, убили мечом». И разве осмелились бы евреи поднять руку на пророка Всевышнего!

То же самое говорится и в Мидраше Бемидбар Рабба: «Билам достиг пророческого духа, но после того, как связался с Балаком, утратил его, и снова стал простым колдуном, как прежде. Поэтому и плакал он: «Я был высок, и так низко пал!»

ויגל ידוד את עיניו בלעם וירא את מלאך ידוד נצב בדרך וזרבו שכלפה בידו ויקר וישתוו לאפיו

רמב"ן: מזה הכתוב נלמד כי בלעם לא היה נביא, אלו היה נביא איך יצטרך לגלוי העינים בראיית המלאך כאשר יאמר הכתוב במי שלא הגיע לנבואה כנער אלישע (מ"ב ו יז) והגר המצרית, ולא יאמר כן בנביאים, וכך קראו הכתוב בלעם בן בעור הקוסם. ומה שאמר הוא כאשר ידבר ה' אלי, יקרא ידיעתו העתידות בקסמיו "דבר ה'". אבל לכבוד ישראל בא אליו השם בלילה ההוא, ואחרי כן זכה לגלוי עינים בראיית המלאך ודבר עמו, ובסוף עלה למעלת מחזה שדי, והכל בעבור ישראל ולכבודם.

ואחרי ששב לארצו היה קוסם, כי כן יקראנו הכתוב במיתתו (יהושע יג כב) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב, וחלילה שישלחו יד בנביא השם.

וכן אמרו במדרש במדבר סיני רבה, בלעם נזקק לרוח הקדש, וכשנזדווג לבלק נסתלקה ממנו רוח הקדש וחזר להיות קוסם כבתחלה, לפיכך צווה רם הייתי והורידני בלק.

Бемидбар, глава 23, стих 4

במדבר פרק כג, ד

«И встретился Господь Биламу, и тот сказал Ему: «Я приготовил семь жертвенников, и вознес по быку и по барану на каждом».

Рамбан: «И встретился Господь Биламу» – Тора пользуется таким выражением, поскольку этот человек не достиг ступени пророчества: лишь сейчас и только ради народа Израиля пришло к нему слово Всевышнего. Поэтому и сказано (выше, 22:20): «И пришел Господь к Биламу». Писание говорит так не о пророках, а только о тех людях, которые не дошли до уровня пророчества, например: «И пришел Господь к Авимелеху», «И пришел Господь к Лавану». Возможно, что «приход» означает здесь «сошествие желанья Свыше к разуму, который находится в состоянии сна». Ведь и Билам, получивший пророчество днем, впадал в сон, и только тогда открывались его глаза.

А почему стих говорит: «И встретился Господь (ויקר), буквально: случился, приключился)? Дело в том, что с Биламом случилось то, что происходит с обладателями пророческого духа, когда они уединяются: на него сошел Дух свыше, его волосы встали дыбом, он весь был охвачен страхом и трепетом, его лицо исказилось, и он пал на землю. Вот тогда-то он и сказал: «Я ведь устроил семь жертвенников!» То была молитва, обращенная к Богу, но Всевышний же не внял ему, а сказал: «Вот что

ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבוח.

רמב"ן: ויקר אלהים אל בלעם - בעבור שלא היה האיש הזה מגיע למעלת הנבואה על כן יאמר בו כלשון הזה, כי עתה בא אליו דבור השם דרך מקרה לכבוד ישראל, ולכך אמר בו (לעיל כב כ) ויבא אלהים אל בלעם, כי הלשון הזה לא יאמר בנביאים, רק במי שלא בא במדרגה ההיא, וכן ויבא אלהים אל אבימלך (בראשית כ ג), ויבא אלהים אל לבן (שם לא כד). ואפשר שפירושו ביאת הרצון בדבור מן העליון אל השכלים אשר יחלימו, כי גם בלעם ביום נופל ותרדמה נפלה עליו וגלוי עינים: וטעם ויקר אלהים וגו' ויאמר אליו - כי כאשר קרה לבלעם כמקרים אשר יקרו לאנשי רוח הקודש בהתבודדם, שחלף רוח על פניו תסמר שערות בשרו פחד קראתהו ורעהו ורוב עצמותיו הפחיד והודו נהפך עליו למשחית והוא נופל על פניו ארצה, אז אמר את שבעת המזבחות ערכתי, והוא דרך תפלה כאשר פירשתי (פסוק א). והשם לא שמע אליו על כוונתו, ואמר לו כה תדבר:

ты будешь говорить».

Бемидбар, глава 24, стих 1

«И увидел Билам, что хорошо в глазах Бога благословить Израиль, и не прибегнул, как прежде, к ворожбе, а обратил свое лицо к пустыне».

Рамбан: «и не прибегнул, как прежде, к ворожбе» – в прошлые разы он колдовал, пытаясь проклясть их с помощью ворожбы; Всевышний же приходил к нему как бы «случайно», то есть не в результате его стремлений получить пророчество и не потому, что его духовный уровень позволял это. А сейчас, услышав, что «нет ворожбы против Яакова и колдовства против Израиля», которые могли бы повредить ему, Билам оставил колдовство и не стал полагаться на него, как прежде. Вместо этого он обратил лицо к пустыне, в которой стояли лагерем евреи, намереваясь увидеть их и настроиться в ожидании того, что Всевышний пошлет ему речение о них, как Он уже сделал дважды; - так и случилось. Поэтому говорится: «И снизошел на него дух Господа» - в этот раз его коснулась рука Бога, подобно тому, как бывает с настоящими пророками, как сказано (выше, 11:29): «если бы все в народе Бога были пророками, чтобы бы Бог осенил их Своим духом»... Поэтому на сей раз Билам назвал себя «слышащим речения Бога», ибо теперь он – пророк...

И когда стих говорит о нем (там же): «...зрящий видение Всемогущего», - это означает, что он сейчас воспринимает пророчество «через чистое стекло», подобно первым пророкам, о которых сказано (Шмот, 6:3): «И Я являлся Аврааму, Ицхаку и Яакову как Бог Всемогущий». Или, возможно, речь идет о более низкой ступени пророчества, так как «видение Всемогущего» не есть «Всемогущий» (праотцы видели **Бога** Всемогущего, а он – только видение Всемогущего, так что выходит, что его пророчество было на две ступени ниже, чем их). Поэтому он говорит, что у него «открыты глаза», то есть он относит себя к уровню «учеников пророков», как сказано (Млахим 2, 6:20): «Бог открыл мои глаза...». И то же самое выражение мы уже встречали по отношению к самому Биламу, когда описывалось, как он увидел ангела (выше, 22:31): «И открыл Бог глаза Билама».

И не думай, что нашему объяснению противоречит высказывание мудрецов в Сифри: «И не было больше пророка в Израиле, подобного Моше, - в Израиле не было, а среди народов мира был. И кто это – Билам! Только между их пророчествами были некоторые различия: Моше не знал, о чем Всевышний будет говорить с ним, а Билам знал это, согласно сказанному: «Говорит слышащий слова Бога», Моше не знал, когда Всевышний станет говорить с ним, а Билам знал, когда *Ашем* будет с ним говорить, как сказано: «...и знающий намерения Всевышнего», Моше говорил с Ним стоя, как сказано: «А ты здесь стой, со Мною»; Билам же разговаривал с ним, распростершись на земле, согласно сказанному: «...тот, кто падает, но чьи глаза открыты». Можно сравнить это с царским поваром, который точно знает, сколько средств идет на пропитание царя» (Браха, 39).

Эта *барайта* на самом деле имеет в виду вот что. Мудрецы сочли, что смысл стиха: «И не было больше пророка

במדבר פרק כד, א'

וירא בלעם כי טוב בעיני ירוך לברך את ישראל ולא הלך כפעם בפעם לקראת נזזשים וישת אל המדבר פניו:

רמב"ן: ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים - כי בפעמים הראשונים היה מנחש ורוצה לקלל אותם בנחש, והיה השם בא אליו בדרך מקרה, לא בכונתו לנבואה ולא ממעלתו שהגיע אליה. ועתה כאשר נאמר לו כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל להרע או להטיב להם, הניח הנחשים ולא הלך כפעם בפעם לקראתם, אבל שם אל המדבר פניו אשר ישראל שם, שיראה אותם ויכין להם נפשו שיחול עליו הדבור מאת השם כאשר עשה עמו פעמים, וכן היה לו. על כן אמר ותהי עליו רוח אלהים - כי עתה היתה עליו יד ה' כאשר היא לנביאים, כמו שאמר (לעיל יא כט) ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם, ואומר רוח ה' אלהים עלי, ועל כן קרא עצמו עתה (פסוק ד) "שומע אמרי אל", כי נביא הוא. וכו'.

ואמר (שם) אשר מחזה שדי יחזה, כי ראה עתה באיספקלריא המאירה, כנביאים הראשונים שאמר בהם (שמות ו ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי, או במדרגה למטה מהם, כי מחזה שדי איננו שדי, והנה הם יראו באל שדי והוא יחזה במחזה של שדי והנה היו שתי מדרגות למטה מהם, וע"כ קרא עצמו "גלוי עינים" שהיא מדרגת בני הנביאים, כמו שנאמר (מ"ב ו כ) ה' פקח את עיני וגו'. וכבר נאמר כן בבלעם עצמו בראיית המלאך (לעיל כב לא), ויגל ה' את עיני בלעם.

ולא תחשוב בזה זולת מה שפירשנו מפני מאמר רבותינו שאמרו בספרי (ברכה לט), ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ואיזה זה בלעם. אלא הפרש יש בין נבואת משה לנבואת בלעם, משה לא היה יודע מה מדבר עמו, ובלעם היה יודע מה מדבר עמו שנאמר נאום שומע אמרי אל, משה לא היה יודע מתי מדבר עמו שנאמר (לעיל ז פט) מדבר אלי, ובלעם היה יודע מתי מדבר עמו שנאמר ויודע דעת עליו, משה היה מדבר עמו מעומד שנאמר (דברים ה כח) ואתה פה עמוד עמדי, ובלעם היה מדבר עמו שהוא נופל שנאמר נופל וגלוי עינים. משל לטבח של מלך יודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו:

וביאור ענין הברייתא הזו, מפני שאמר הכתוב (שם לד י) לא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל

в Израиле, подобного Моше, которого знал бы Бог лицом к лицу» не в том, чтобы сообщить нам о преимуществе Моше перед всеми остальными пророками. Об этом мы уже знаем из других мест! Одно из них – это стих (выше, 12:6), который говорит: «Если есть среди вас пророк... Не таков раб Мой, Моше...». Здесь же речь идет не о том, что Моше познавал Бога (как сказано (Шмот, 33:13): «Сообщи мне, прошу, пути Твои, и я буду знать Тебя»). Ведь не сказано: "Которого знал Моше лицом к лицу», сказано: «которого знал бы Бог лицом к лицу». Иными словами, Писание разъясняет здесь сущность пророчества Моше, то, что оно было ясным, подобно тому, как человек говорящий с товарищем лицом к лицу, может убедиться, что слушающий адекватно понял его слова и намерения. И мудрецы объясняют, что с Биламом произошло нечто подобное, когда тот пророчествовал ради Израиля: он совершенное ясно понял слова Всевышнего и все его намерения в отношении будущего народа Израиля.

А различие между пророчествами Моше и Билама в другом. Моше не знал, о чем Бог будет говорить с ним, на какую тему, и какую заповедь даст ему. Он просто был постоянно готов к пророчеству, а Всевышний приказывал ему тогда, когда Ему этого хотелось. Билам же должен был сосредотачивать все свои мысли на том, о чем ему хотелось услышать от Всевышнего, он медитировал, готовясь к приему пророчества в надежде на то, что, может быть, Бог снизойдет к нему (как это и случилось здесь). И Билам знал, что если пророчество состоится, оно будет именно на ту тему, к которой он себя готовил, и ни на какую другую. Кроме того, Моше не знал, когда именно Бог будет говорить с ним, поскольку у них не было постоянного времени для контакта: всегда, когда Моше хотел и настраивался на разговор, он происходил, согласно сказанному (выше, 9:8): «Постойте, а я послушаю, что прикажет Бог». Аналогично, в любой момент, когда Всевышний желал приказать Моше что-либо из Скинии Завета – «...и слышался Голос, разговаривающий с ним». Билам же тщательно высчитывал тот момент, когда состоится общение, и пророческий дух охватывал его только в этот момент. Возможно, это и имеют в виду наши учителя в трактате Брахот (7а), говоря, что Билам мог проклинать только в определенное время, и именно в этот момент сходил на него пророческий дух.

Способность принимать пророчество стоя – тоже преимущество Моше по сравнению с Биламом, который не в состоянии был устоять перед пророчеством, подобно тому, как сказано: «Если мы и дальше будем слушать голос Господа, Бога нашего, то умрем» (Дварим, 5:22-24)...

Пример же с царским поваром, который приводят мудрецы, иллюстрирует первое различие. Повару точно известны все расходы на царский стол, а министр, которому царь доверяет свои самые сокровенные тайны, не разбирается в кухонных расходах. Смысл этой притчи в том, что, по мнению мудрецов, Билам, настраиваясь на пророчество, заранее точно знал, что Бог скажет ему: «Как я прокляну, если не проклял Бог», и т.д... А затем слышал от Всевышнего ту самую фразу, которая уже возникла в его мыслях. Я уже упоминал, что Билам, бу-

פנים, ודרשו רבותינו שאינו בא לספר במעלה אשר לנבואת משה על נבואת שאר הנביאים, שכבר הודיע אותנו מעלתו עליהם בשני מקומות, בפסוק וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם (שמות ו ג), ובפסוק אם יהיה נביאכם וגו' (לעיל יב ו). אבל עתה לא דבר על משה שידע הוא את השם כענין שנאמר (שמות לג יג) הודיעני נא את דרכיך ואדעך, שלא אמר הכתוב "אשר ידע את השם פנים אל פנים", אבל אמר "אשר ידעו" כי ידבר על ביאור הנבואה. יאמר כי למשה רבינו תבא מבוארת כמדבר אל חברו פנים אל פנים, שמודיעו דבריו וכוונתו עד שיכיר בפניו שהבין דבריו וכוונתו באמירה ובהכרת רצונו בפניו, ואמרו כי לבלעם היה זה בעת שנבא לכבוד ישראל שעמד על דברי ה' ועל רצונו וחפצו בכל הענין העתיד לבא לישראל:

ואף על פי כן יש הפרש בין נבואת משה לבלעם. כי משה לא היה יודע מה מדבר עמו, באיזה ענין באיזה מצוה יצונו, אבל היה הוא מוכן בכל עת לדבור והיה הקב"ה מצוה אותו כפי הרצון לפניו, אבל בלעם היה מכוין ומחשב בדבר ההוא שהוא חפץ בו והולך ומתבודד ומכין נפשו להיות עליו הרוח אולי יקרה ה' לקראתו כאשר הוא מפורש בכאן, ויודע שאם יחול עליו בענין ההוא אשר חשב ידבר עמו לא בענין אחר. ומשה לא היה יודע מתי ידבר עמו, כי לא היה אליו עת קבוע לדבור, אבל בכל עת שיחפוץ משה ויכוין לבו לדבור היה מדבר עמו כמו שאמר (לעיל ט ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה', וכן בכל עת שיהיה לפניו יתעלה הרצון להיות מצוה אותו מאהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו, אבל בלעם היה מכוין את השעה שיהיה לו הדבור ולא תנוח עליו הרוח אלא באותה השעה. אולי היא השעה יזכרו רבותינו במסכת ברכות (ז א) ובמסכת סנהדרין (קה ב) שהיה מקלל בה, ובה היה חל עליו הרוח לא בעת אחרת לעולם:

וכן ענין העמידה מעלה למשה, והנפילה בבלעם פחיתות שלא יסבול נבואה, כענין שנאמר אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו וגו', קרב אתה ושמע.

ואמרו משל לטבחיו של מלך, על המדה הראשונה, וכוונתם לאמר שהטבח יודע בהוצאת שולחנו של מלך והשר שלו שהוא נאמן בכל ביתו ועומד בסודו לא ידע בהוצאת השולחן, והמשל הזה יורה שדעת החכמים לומר שהיה בלעם יודע מעצמו אחרי כוונתו שהשם יאמר לו מה אקוב לא קבה אל (לעיל כג ח) וכל הענין, ואחר כן ישמע הדבור במלות ההם אשר חשב בלבו. וזה מה

дучи колдуном, мог предвидеть будущее; но на этот раз, ради Израиля, он **услышал** пророчество в словах. Поэтому и стал хвалиться, называя себя: «слышащим речения Бога».

שהזכרתי, כי היה קוסם ותבואנה העתידות בלבו ועתה בשביל ישראל ישמע בהם גם הדיבור, ולפיכך היה מתפאר בעצמו עתה לומר נאם שומע אמרי אל:

Мешех Хохма, предисловие к книге Шмот

משך חכמה הקדמה לספר שמות

Пророчество Моше выше всех остальных пророчеств. Ведь пророчества всех остальных пророков должны быть подтверждены либо знамением, либо авторитетом другого известного пророка, подобно тому, как Элияу подтвердил пророчество Элиши. А "у того, кто верит на основании знамений, остается в сердце сомнение", только Тора повелела нам верить пророку, дающему знамение, точно так же, как повелела верить показаниям двоих свидетелей, хотя вовсе не обязательно, что (любые) два свидетеля непременно скажут правду. Доказательством тому может послужить Хананья бен Азур, который сначала настоящим пророком, а потом сделался лжепророком, как говорится в трактате Санедрин, 89а.

Совершенно не так обстояло дело с Моше: все евреи слышали, как Бог говорил с ним лицом к лицу, поскольку у них у самих в тот момент был пророческий дар. Именно об этом Бог сказал: «Вот, Я прихожу к тебе в толще облака, чтобы услышал народ, как Я буду говорить с тобой, и также в тебя поверят навсегда». Ведь пока они верили Моше только из-за знамений, как было в Египте, эту веру было очень легко потерять: достаточно было появиться другому пророку, который тоже явил бы знамения. Но сейчас даже если явятся десятки тысяч пророков и покажут все возможные знамения, требуя изменить всего лишь кончик буквы *יוד* в Торе – мы им не поверим и приговорим их к смерти, как лжепророков потому, что мы сами свидетели пророчества Моше. Поэтому и сказано: «...и также в тебя поверят навсегда». Обо всем этом говорится у Рамбама в Законах об основах Торы, главы 7 и 8 – и все его слова святы, и без сомнения, продиктованы Свыше.

Но как же мог Всевышний приказать, чтобы мы всегда верили в Моше? Ведь «все в руках Небес, кроме страха перед Небесами», и знание не предопределяет свободного выбора, - а вдруг Моше, не дай Бог упаси, решит что-нибудь прибавить от себя к Торе?! Отвечая на этот вопрос, мы вынуждены признать, что Бог лишил Моше свободы выбора, так что все его действия оказались предопределенными, как у ангелов. Как это произошло? Свобода выбора, несомненно, – основное качество человека, без нее человек ничем не лучше всех остальных творений... Но высшее предназначение человека – победить свою свободу выбора... И Моше по собственному выбору, затратив невероятные усилия, в конечном итоге достиг максимального совершенства, доступного для человека, того наивысшего уровня, на котором человек лишается свободного выбора. В этом конечная цель творения: очистить материю до такой степени, чтобы сама плоть стала духовной, превратилась в средство постижения Божественной славы, как сказано (Ийов, 19:26): «...и из плоти моей узрю Господа».

Но весь еврейский народ не был достоин такой ступени пророчества. Однако для того, чтобы заложить основы

נבואת משה² הוא למעלה מנבואת כל הנביאים³ שנבואת כולם הוא עפ"י אות ומופת וכל המאמין באותות יש בלבו דופי⁴ או שמוסמך עפ"י נביא מוחזק לנביא⁵ כמו אלישע ע"י אליהו רק שהתורה אמרה להאמין לנביא שמראה אות ומופת כמו שצותה להאמין לעדים אעפ"י שאינו מן ההכרח שתמיד יעידו אמת⁷ וחנניה בן עזור יוכיח שהיה נביא אמת ולסוף נעשה נביא שקר כו'.

לא כן משה רבינו שכל ישראל שמעו שהקב"ה מדבר למשה פנים אל פנים וכולם הגיעו למעלת הנבואה וראו איך הקב"ה מדבר עמו לכן אמר הנני בא אליך בעב הענן בעבור ישמע כו' וגם בך יאמינו לעולם שכל זמן שהאמינו מצד האותות כמו במצרים היה קל הביטול ע"י נביא אחר שיראה אותות ומופתים לא כן עכשיו אף אם יבואו אלף רבבות נביאים באותות ומופתים לאמר בשם ד' לשנות קוצו של יו"ד מתורת משה לא נשמע לו ומצוה להמיתם כדין נביאי שקר כיון שעל נבואת משה אנו עדים בעצמינו וזה שאמר וגם בך יאמינו לעולם⁸ ודו"ק בכל דברי רבינו בהלכות יסודי התורה פרק ז' וח' כי כל דבריו קדושים וברוח נבואה אמרן בלי ספק.

וא"כ איך צוה השם שיאמינו לעולם במשה הא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג סע"ב) ואין הידיעה מכרחת הבחירה ושמא יבחר משה אחר זה חלילה להוסיף מדעתו⁹ ועל כרחין שהש"ת שלל ממנו הבחירה לגמרי ונשאר מוכרח כמלאכים¹⁰. והטעם שהתכלית הוא הבחירה שבלא בחירה אין מעלה על האדם יותר מכל הנמצאים וכמו שאמרה צפרדע לדוד אל תזוח דעתך שהיא אומרת כל היום שירה¹¹ (ילקוט תהלים תתפ"ט)¹² היינו שמקיימת תמיד פעולת יוצרה בלי הפסק ועל צד המוסר כיוון דוד בהתבוננו מן הצפרדע שהאם בשביל שהיא בחירי יאסוף נועם זמירות הגיון לבו אבל האמת כי כל העיקר הוא לנצח הבחירה ובאין בחירה הלא גם טרם ירדה הנפש בתי חומר היתה משכלת הפליא וזה מאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות א-ב) כל הלומד ע"מ שלא לעשות נוח לו שנהפכה לו שליתו על פניו כי שם היה הנפש משכיל בלי מפסיק מחיצה החומרית [וזה רק בלומד משום שנהנה מן החכמה הא מי שלומד לקיים מצות הש"ת בלימודו הלא גם זה מפעל נגד הבחירה הרעה ומנצח יצרו ללמוד

веры и обеспечить невозможность будущего отрицания хотя бы одной фразы из Торы с помощью знамений и чудес, необходимо было поднять их временно на ту высочайшую ступень, на которой они могли слышать голос Бога, вещающий из пламени, а потом свидетельствовать об этом... Но затем они вернулись к свободе выбора. Ведь в противном случае существование мира больше не имело бы смысла. (В момент пророчества) они удостоились подняться на такую ступень, где возможность выбора уже немыслима: они постигали все слишком ясно, без малейшей примеси заблуждений и влияния материи, то есть были вынуждены безоговорочно подчиняться требованиям разума, подобно ангелам, которые не могут выбирать именно потому, что разум их принуждает. Именно об этом сказано: «Гора нависла над ними, как лохань»: то есть их разум и сила постижения вынудили их принять Тору. Но все это было временным, то есть было сделано лишь для того, чтобы вера в пророчество Моше, не основанная на чудесах и знамениях, устояла навеки. Так что им непременно следовало вернуться к состоянию, в котором возможен свободный выбор: ведь без свободного выбора нет и награды за исполнение заповедей... Поэтому Всевышний сказал: «Вернитесь в свои шатры», другими словами: вернитесь к свободе выбора, будьте снова подвержены действию телесных влечений, тысяч разных желаний, обманывающих человека и обольщающих его ложными иллюзиями. Это и есть «шатер», поскольку тело – шатер для души, а в момент дарования Торы души покинули их тела, то есть материальное тело больше не служило преградой (между ними и Всевышним – перев.).

А Моше Бог сказал: «А ты здесь стой со Мною» - вблизи Всевышнего прекращается действие всех телесных влечений и всего материального, постижение ясно и однозначно, и никакого выбора нет. Постигающий таким образом не в силах противиться своему разуму и неизбежно достигает высочайшей гармонии; поэтому-то Моше и отдалился от жены. И все это вкратце излагает Рамбам в главе 7, параграф 6.

דעת ד' ע"ז אמרו (קדושין מ:) תלמוד גדול כו' לידי מעשה בינה זה ודר"ק וכן אמרו רז"ל בתנא דב"א זוטא פרק י"ב משלו משל לאדון שהיו לו עבדים והיו יושבין מעבר לחומה של ברזל כו' מאותן שעלו על החומה לאותן שלא עלו על החומה איזה מהן חביב יותר הוי אומר אותן שעלו על החומה כו' אצל הצדיקים מה נאמר בהם כו' משא"כ במלאכי השרת יעו"ש באורך כי הצדיק עלה על החומה והמלאך לא עלה ע"ש. רק שמה שמצד עצמו עמל ויגע כל כך עד שהעלה עצמו למדרגה הגבוה שבמדרגות האנושי השלימות היותר האפשרי לכן זכה שיבטל ממנו הבחירה א"כ זה עיקר תכלית הבריאה לזכך החומר עד שישוב בשרו גם לרוחני ולכלי חזיון בכבוד אלקים וכמו שכתוב (איוב יט, כו) ומבשרי אחזה אלקה. אבל כל ישראל שהמה לא היו ראויים למדרגה ונבואה כזו רק כדי לקיים הדת שלא יבוא שום מבהיל להכחיש דבר אחד ע"י אות ומופת הוכרחו לעלות למעלה רמה כזו לשמוע קול אלקים מדבר מתוך האש וכמו שאמרו מי כל בשר אשר כו' כמונו ויחי שיהיו הם העדים על נבואתו א"כ אח"כ הלא שבו לבחירה¹³ שא"כ אין תכלית תו בברייתם כיון שזכיייתם שסרה מהם הבחירה והיה השכלתם בהירה בלי עירוב דמיון וגשם כלל עד כי הוכרחו כמלאכים שמוכרחים מצד שכלם ע"ז נאמר כפה עליהם הר כגיגית שהיו מוכרחים מצד שכלם והשגתם לקבל עליהם התורה¹⁴ והיה ענין מקריי היינו שהיה רק להיות מאמינים בנבואת משה לא מצד האותות ויאמינו בד' לעולם א"כ מה שיותר מן ההכרח הלא נאות לפנין לשוב אל הבחירה ובלא בחירה הלא לא היה להם שכר על קיום התורה שעל הכרח אין שכר כיון שלא מצד עמלם והכנתם היה סר מאתם הבחירה וזה שאמר שובו לכם לאהליכם (דברים ה, ל) היינו לבחירה ולכוחות הגוף המוקף באלפי כוחות דמיונות ההטעאה שקריות תאוות חשק וכי"ב וזה האוהל שהגוף הוא אוהל הנפש שבעת מתן תורה יצאת נשמתם (שבת פח:) הוא שהחומר לא היה חוצץ מאומה ואתה פה עמוד עמדי שזהו שאצלו בטלה כל כוחות הגוף וחומריותו והשגתו צלולה ובהירה ונעדר בחירתו ונשאר משכיל מעוצם השגתו מוכרח להשלימות היותר נעלה ומטעם זה פירש מן האשה. וכל זה בא בקצרה בדברי רבינו פרק ז' הלכה ו' יעו"ש היטב ולכן אמר וגם בך יאמינו לעולם.

¹ ואל תחוש למה שאמרו בשמואל ששקול כמשה, דכתיב (ירמיה טו א) אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה, כי בעבור שהזכירו עמו חשבוהו רבותינו לגדולה, לא שישוו הנבואות, חלילה להם: וענין הכתוב, כי הזכיר משה מפני עמדו לפניו בפרץ להשיב חמתו מהשחית גם בעגל וגם במרגלים שהיו חייבים כליה, והזכיר שמואל, מפני שהכתוב הזה על דברי הבצרות שהיו צריכים גשם, אמר היש בהבלי הגוים מגשימים וגוי (שם יד כב), ואמר השם שאם יעמוד שמואל לפניו המוריד גשם שלא בעתו בימי קציר חטים (ש"א יב יז) לא ישמע אליו להורידו לאלה בעת צרתם. והנה הזכיר גדולי השבט אשר בחר השם לשרתו ולברך בשמו המתפללים על ישראל, וכן הטעם במה שנאמר (תהלים צט ו) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגוי:

² קטע זה משמש הקדמה לקושיית רבינו בתחילת הקטע המתחיל "ואם כן איך ציוה?"

³ רמב"ם מונה ארבעה הבדלים בין נבואת משה ויתר הנביאים ובשביעי ל"ג העיקרים ואלו הם א) בלי אמצעי ; ב) נבואה "ביום" בלי חלום ומראה ג) בלי פחד ומורא וחלישות כוחותיו הפיסיים ; ד) "בכל עת", כלומר בלי הכנה מיוחדת.

⁴ באשר הוא יודע כי אין באות או במופת הוכחה מוחלטת לנאמנות האדם כנביא ה'. וכך כותב הרמב"ם (יסודי התורה ז ו) "ואפשר שיעשה אות או מופת ואינו נביא. ואף על פי כן מצוה לשמוע לו... שבכך נצטוונו וכיוצא בהם נאמר: הנסותרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבבינו".

⁵ והוא נביא שהוכיח את עצמן שלוש פעמים על ידי אות או מופת. ואינו חייב להוכיח הלאה את אמיתות דבריו על ידי אות. ומצות "אליו תשמעו" מחייבת את שומעיו לקבל את דבריו הנאמרים בתוקף סמכותו כנביא, אפילו אם הם חורגים מהלכה המקובלת בתור הוראת שעה.

⁶ גם נביא הזה יש בלבנו דופי באשר סמכותו נובעת מנביא המקובל אצלנו כנביא מוחזק עקב עשייתו אותות ומופתים כנז"ל. אין. איפוא בשבי המוסמך יותר מאשר בראשון המסמך.

⁷ ואף על פי שאפשר שיעידו בשקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידים אותם על כשרותם".

⁸ אבן עזרא הבין שמעמד הר סיני פעל מבחינת כמות המאמינים ועצם האמונה באפשרות הנבואה, אבל משך חכמה בעקבות הרמב"ם כותב שמעמד הר סיני פעל מבחינת איכות האמונה, היינו נתן בלבם שכנוע מוחלט באמיתות נבואתו של משה רבינו.

⁹ ואם כך היה, הרי אסור היה לשמוע לו, וא"כ איך הקב"ה נתן מצוה להאמין בנבואת משה ולעולם לשמוע לדבריו למרות האפשרות, ולו תאורטית שיוסיף דבר מדעתו? ואלבן עזרא לא קשיא כיון שלדעתו, "לעולם" מתיחס רק לאפשרות של נבואה ולא לציווי אולטימטיבי להאמין לכל מה שמשה אומר.

¹⁰ לדעתו של ר"י קופרמן, אין הכוונה ששלל ממנו אפשרות לחטוא לגמרי, אלא שהביאו לכך שגם אם יחטא יהיה חטאו בדרגת מלאך, שהרי גם במלאכים מצינו בחינת חטא, וצל"ע.

¹¹ אמירת שירה להגיע לתכלית הנבואה, ועדיפות הצפרדע ע"פ דוד היא בכך שהיא ממלאה רצון הי"ת תמיד בלי הפסק, וע"כ התבונן דוד, האם עליו להפסיד בגלל שהוא בוחר ואינו יכול להיות במצב של אמירת שירה תמידית.

¹² ילקוט שמעוני תהלים - פרק קנ: "אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו אמר לפניו רבש"ע כלום יש דבר בעולם שאמר שירה כמותי, נודמנה לו צפרדע אחת אמרה לו אל תזוח דעתך עליך שאני אומרת שירה יותר ממך, ועל כל שירה ושירה שאני אומרת אני ממשלה עליה שלשת אלפים משל".

¹³ משמע שבשעת מ"ת לא היו בחיריים ולא פעלו כבני אדם, ואולי לזה התכוונו חז"ל "שיצאה נשמתם", ורק למטרה מיוחדת זו של עדות הסטורית הועלו למדרגת נבואה.

¹⁴ וז"ל משך חכמה בשמות פרק יט פסוק יז: "ויתיצבו בתחתית ההר - מלמד שכפה עליהן הר כגיגית (שבת פח). פירוש, שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה' והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל וראו כי כל הנבראים תלוי רק בקבלת התורה". כלומר, ראו בעליל שעליהם לקבל את התורה, וזאת הכפיה מתוך הכרה שכלית עמוקה שכך מוכרח להיות.